

Mihai Retegan, 1968. Din primăvară până în toamnă. Schiță de politică externă și politică militară românească. Ediția a doua revăzută și adăugită, București, Editura RAO, 2014, 379 p.

Prima ediție a acestei cărți a apărut în 1998, bucurându-se de un real succes în rândul specialiștilor, precum și a publicului larg.

De această dată, profesorul Mihai Retegan a adăugat noi pagini, pe baza documentelor de arhivă la care a primit acces, a noilor achiziții istoriografice, precum și a propriilor sale reflecții asupra evenimentelor analizate.

Problema poziției României și mai ales a lui Nicolae Ceaușescu față de "primăvara de la Praga" a rămas una controversată. În 2007 a fost publicat un document oficial, intitulat *Raport final*, elaborat de Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România, care a preluat mai vechile aprecieri ale lui Vladimir Tismăneanu - care și-a făcut o profesie din condamnarea comunismului, după ce a beneficiat de avantajele lui, în calitate de fiu al unui nomenclurist comunist și locatar în Cartierul Primăverii din București - operând cu formule luate din arsenalul lui Mihail Roller, istoricul oficial de la începutul anilor 1950: "Condamnarea de către Ceaușescu a intervenției Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia /.../ nu a fost altceva decât o iluzie politică", iar discursul acestuia din 21 august 1968 "nu a fost decât o mascaradă" (pp. 136-137).

În cartea sa, Mihai Retegan realizează o analiză temeinică a contextului internațional și a politicii externe a României, demonstrând că atitudinea din 1968 nu a fost una de conjunctură, ci expresia unei continuități pe parcursul unui deceniu și jumătate.

Este menționat faptul că, la numai două zile după moartea lui Stalin (survenită la 5 martie 1953), Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (PMR), a ridicat în Biroul Politic problema desființării sovromurilor (intreprinderi economice controlate de sovietici) și trecerea lor în patrimoniul statului român. În 1958 conducerea de la

București a obținut retragerea trupelor sovietice din România, în 1963 ministrul de externe Corneliu Mănescu declara secretarului de Stat american Dean Rusk că în cazul unui conflict între SUA și URSS, România va rămâne neutră (deși făcea parte din Tratatul de la Varșovia), în aprilie 1964 a fost publicată *Declarația CC* al PMR prin care se afirma public noua orientare politică a partidului și statului.

România a început să joace un rol tot mai activ pe plan internațional, fapt ce i-a creat un autentic prestigiu, fapt reflectat și de alegerea lui Corneliu Mănescu în funcția de președinte al Adunării Generale a ONU - primul demnitar dintr-o țară socialistă care a ocupat această înaltă demnitate.

Și pe plan intern PMR a început să promoveze o politică proprie, vizând diminuarea măsurilor represive și realizarea unui anumit consens național. În anii 1962-1964 au fost eliberați toți deținuții politici, mulți intelectuali "burghezi" au fost reabilitați și promovați inclusiv în Academia R. P. Române, a început acțiunea de reîntoarcere la valorile naționale, au fost adoptate măsuri pentru creșterea nivelului de trai al populației.

La Conferința Națională a PCR (în 1965, PMR și-a schimbat numele în PCR) din decembrie 1967 a fost adoptat un amplu program vizând descentralizarea deciziilor economice, încurajarea înființării de mici întreprinderi, construirea de locuințe proprietate personală etc.

Din acest program s-a inspirat Aleksander Dubcek, ales în fruntea Partidului Comunist din Cehoslovacia (PCC) în ianuarie 1968. În cartea sa, Mihai Retegan menționează informarea ambasadorului României, Ion Obradovici, care observa "elemente de ordin economic și politic existente în luările de atitudine ale noului lider comunist de la Praga, dintre care unele fuseseră exersate în România" (p. 79).

Deosebirea esențială între Ceaușescu și Dubcek consta în modul în care fiecare urmărea să realizeze programul de reforme. În timp ce liderul român acționa pentru aplicarea acestora de "sus în jos", sub un strict control al conducerii de partid, cel de-al doilea a lăsat cale liberă dezbaterilor publice, așteptând nu numai susținerea, dar și sugestia din partea a ceea ce avea să se numească "societatea civilă".

Nicolae Ceaușescu își exprima public convingerea că PCC promova o politică în interesul popoarelor ceh și slovac, a cauzei socialismului.

Pe de altă parte, liderii URSS, Poloniei, Bulgariei, R.D. Germane și Ungariei susțineau că politica lui Dubcek punea în primejdie existența socialismului și deschidea calea reinstaurării capitalismului în Cehoslovacia, a desprinderii acestei țări din comunitatea statelor socialiste. Ca urmare, cereau o intervenție energetică pentru a se pune capăt a ceea ce ei numeau "dezmăț contrarevoluționar" (p. 188).

Conducerea PCR susținea că era nevoie de o regândire a modului de construcție a socialismului, de renunțarea la vechile practici și de promovarea unei politici democratice. În aprilie 1968, Paul Niculescu-Mizi - secretar al CC al PCR

- declara: "În ceea ce privește modul de a construi socialismul, spre exemplu, am putea discuta problema democrației în țările socialiste. Este un subiect în care am putea să ne spunem foarte multe lucruri unul altuia; sau în problema atitudinii față de intelectualitate în țările socialiste" (p 129). În ședința Comitetului Politic Executiv (CPEX) al CC al PCR din 12 iulie 1968, s-a exprimat încrederea în capacitatea PCC de a gestiona "activitatea de perfecționare a orânduirii sociale și de dezvoltare a democrației socialiste" (p.151).

În timp ce Leonid Brejnev, Wladislaw Gomulka, Erich Honeker, Todor Jivkov și János Kádár stabileau ultimele măsuri pentru o intervenție militară în Cehoslovacia, Ceaușescu a făcut o vizită la Praga (15-16 august) unde și-a exprimat totala susținere pentru politica lui Dubcek. În cadrul discuțiilor cu liderul comunist cehoslovac, el a ținut să transmită din experiența proprie, precizând că după Congresul al IX-lea din 1965 "atenția conducerii partidului a fost concentrată pe problemele democrației interne a partidului" (p.282), spre "înlăturarea metodelor administrative de conducere" și a "vechilor metode staliniste" (p.283). Liderul român pleda pentru o aplicare creatoare a învățaturii marxist-leniniste, subliniind că "nu trebuie să fie repetate citatele vechi de 50 de ani" (p.289).

La numai cinci zile această vizită a lui Ceaușescu, în noaptea de 20/21 august 1968, trupe sovietice, poloneze, est-germane, ungare și bulgare au invadat Cehoslovacia.

În cartea sa, intitulată *Moștenirea Kremlinului*, Ion Mihai Pacepa susține că l-a informat de îndată pe Nicolae Ceaușescu, iar acesta "a ordonat să instalăm blindate ale trupelor de Securitate în jurul reședinței sale și să întocmim un plan de măsuri pentru a-l scoate pe furiș din țară în cazul unei invazii sovietice - <Pekin> - a murmurat Ceaușescu, temându-se, parcă, nu fie auzit" (p. 84-85). Această minciună sfruntată - lansată de fostul general de securitate și consilier personal al lui Nicolae Ceaușescu după ce a fugit din țară, primind azil politic în SUA. - a fost promovată prin mass-media după 1989 și susținută de mulți ziariști și chiar de unii istorici.

Profesorul Retegan demonstrează că, în realitate, Ceaușescu a convocat de urgență organele de conducere pe linie de partid și de stat, astfel că în dimineața zilei de 21 august au avut loc, succesiv: ședința CPEX, plenarea CC al PCR cu participarea membrilor Guvernului și ai Consiliului de Stat, după care el s-a adresat mulțimii adunate în Piața Palatului. Din balconul clădirii CC al PCR, Nicolae Ceaușescu a condamnat energic agresiunea împotriva unui stat independent și suveran, încălcarea normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Cuvântarea a fost transmisă în direct la radio și TV, astfel că nu numai poporul român, dar și lumea întreagă au putut recepționa poziția demnă, curajoasă a lui Nicolae Ceaușescu.

În acele zile, România a trecut printr-o situație dramatică, existând temerea că ar putea avea soarta Cehoslovaciei. Mass-media din statele invadatoare s-a lansat în critici dure împotriva regimului de la București, agenția sovietică TASS mergând până la a susține că "România face corp comun cu imperialiștii" (p.261).

Documentele citate de Mihai Retegan arată că la granița de sud (în Bulgaria), la cea de Est (în URSS) și la cea de Vest (în Ungaria) erau concentrate trupe, care recurgeau la provocări și incidente, lăsând impresia că se pregăteau pentru atac.

În acel context, conducerea de la București a luat măsuri de întărire a capacității de apărare a țării, între care mobilizarea mai multor cotingente de rezerviști, înființarea gărzilor patriotice, crearea a două noi divizii de mecanizate și a unei noi divizii de aviație etc.

Profesorul Retegan dă dovadă, și în această ediție, de o anumită "prudență politică". În condițiile în care este larg acreditată ideea că Ceaușescu a fost un stalinist înverdat și un adversar al oricăror reforme, a evitat să citeze textul cel mai semnificativ rostit de Nicolae Ceaușescu, și anume cel din ședința CPEX din 17 august 1968, după întoarcerea de la Praga, când a arătat limpede ce-i despărțea pe el și pe Dubcek de ceilalți lideri din Tratatul de la Varșovia: "Este într-adevăr aici vorba despre o confruntare între două concepții, tovarăși, între o concepție care vrea să mențină ca principiu de rezolvare a problemelor interne teroarea și represiunea și consideră partidul ca un aparat de represiune, și concepția care merge pe calea ca problemele să fie rezolvate în mod democratic, pe calea convingerii, ca să atragă poporul la rezolvarea problemelor țării sale și a făuririi victoriilor sale".

Pe același linie de "corectitudine politică", Mihai Retegan reia formularea din prima ediție (p. 231), conchizând că după 1968, Ceaușescu: "Își menține o aură de independent, de <copil teribil> al comunismului, dar nu pune în discuție apartenența țării la Pactul de la Varșovia și curând reformele/ liberalizarea interne, atâtea câte au fost, au înghețat" (p.269).

Asemenea aprecieri nu sunt susținute de conținutul cărții, de experiența istorică și de definiția potrivit căreia "politica este arta posibilului".

Faptele arată că în 1956, Imre Nagy a anunțat ieșirea Ungariei din Tratatul de la Varșovia și neutralitatea țării sale. Rezultatul a fost că în numai câteva zile Ungaria a fost ocupată de trupele sovietice. Cu certitudine, dacă Ceaușescu ar fi făcut o declarație similară, România ar fi avut aceeași soartă.

Aleksander Dubcek nu a ridicat problema ieșirii Cehoslovaciei din Tratatul de la Varșovia, dar a inițiat unele reforme, prin care să dea socialismului "o față umană". Urmarea: sovieticii și subordonații lor din Polonia, R.D.Germană, Bulgaria și Ungaria au reacționat în forță, punând capăt "primăverii de la Praga". Nu încapă îndoială că, în acel context istoric, continuarea unei politici de reforme în România ar fi generat aceeași reacție: sub motiv că exista pericolul ca aceasta

să treacă de partea "imperialismului" (cum deja se pronunțase agenția TASS), s-ar fi pus în practică "doctrina Brejnev".

Pentru România, eșecul "primăverii de la Praga" a avut consecințe pe termen lung, practic până în decembrie 1989.

La 21 august 1968 s-a scandat pentru prima dată - în Piața Palatului din București - "Ceașescu - PCR", "Ceașescu - România". Aceste lozinci exprimau un sentiment general, Ceașescu fiind considerat reprezentantul cel mai autentic al poporului român în acele momente de restriște: curajos, ferm, patriot. Este semnificativ faptul că în acea stare de spirit, mulți români - inclusiv unii care făcuseră închisoare sub regimul în fruntea căruia se afla Nicolae Ceașescu - s-au înscris în PCR. Între aceștia Paul Goma și Alexandru Ivasiuc.

Treptat însă, propaganda de partid a făcut din aceste lozinci baza pe care s-a construit un deșăntat cult al personalității lui Nicolae Ceașescu și apoi și al Elenei Ceașescu, iar consecințele au fost profund negative pentru evoluția României.

De teama unei intervenții sovietice, Nicolae Ceașescu a renunțat la politica de reforme, devenind tot mai conservator și rigid, chiar după ce, la 17 ani de la evenimentele din Cehoslovacia, în 1985, a ajuns la putere în URSS Mihail Gorbaciov, care a lansat politica de *glasnosti* și *perestroika*.

Cartea profesorului Mihai Retegan este nu numai temeinic documentată și bine scrisă, dar oferă și un prilej de reflecție asupra unor evenimente care nu pot fi șterse din memoria colectivă, nici din istoria națională și universală.

Ioan Scurtu